

Відгук
офіційного опонента на дисертацію Олефір Валентини Петрівни
«Психологічні умови становлення індивідуальності молодшого
школяра у процесі музичної діяльності»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

У сучасних умовах розвитку нашого суспільства, активних трансформаційних процесів сфер життєдіяльності людини, важливою постає проблема розвитку та збереження її індивідуальності. Відомий психолог Ананьєв писав «Індивідуальність людини можна зрозуміти лише як єдність і взаємодію властивостей як особистості й субекта діяльності, у структурі яких функціонують природні властивості людини як індивіда...».

Авторка дисертації Олефір В. П. справедливо і переконливо аргументує, що кожен віковий період характеризується психологічними особливостями, що створюють підґрунтя для становлення індивідуальних відмінностей, показовим із яких є молодший шкільний вік, для якого учбова та музична діяльність виступають середовищем формування індивідуальності молодшого школяра.

На основі аналізу літературних джерел з досліджуваної проблеми, дисертантка достовірно зазначає, що широка її вивченість у дослідженнях учених української та зарубіжної психології свідчить про її значущість, проте, теоретичні і прикладні аспекти психологічних умов розвитку індивідуальності молодшого школяра у процесі музичної діяльності ще потребують подальшого вивчення.

Дисертація відзначається науковою новизною, вибудованою структурою. Логіка викладу основних теоретичних положень, спрямована на розв'язання окреслених завдань, дає чітке представлення про авторський задум, архітектоніка роботи представляє єдність компонентів об'єкта дослідження як складного психологічного явища. При цьому, авторка виходить із припущення про те, що в звичайних умовах життєдіяльності становлення індивідуальності молодшого школяра розвивається недостатньо

ефективно, а її розвиток буде більш успішним завдяки цілеспрямованій актуалізації психологічних умов розвитку індивідуальності молодшого школяра у процесі музичної діяльності. Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації, не викликає сумнівів.

У першому розділі *«Теоретичні засади дослідження проблеми становлення індивідуальності молодшого школяра у процесі музичної діяльності»* представлено узагальнені результати теоретичного вивчення основних підходів до проблеми індивідуальності у психолого-педагогічній літературі, особливостей вияву індивідуальності в молодшому шкільному віці, психологічних умов становлення індивідуальності та впливу музичної діяльності на індивідуальність молодшого школяра.

З'ясовано, що молодший шкільний вік є сприятливим для формування індивідуальності дитини в музичній діяльності. Процесові становлення індивідуальності сприяють позитивна мотивація, ефективне цілепокладання, адекватна самооцінка, почуття власної самоцінності, прагнення до самопізнання та саморозвитку, оптимальний рівень тривожності, розвинений самоконтроль та саморегуляція поведінки, сформована суб'єктна позиція у процесі навчання.

Переконливо доводить, що учбова та музична діяльність виступають середовищем формування індивідуальності дитини молодшого шкільного віку. Музична діяльність включає різні способи та засоби пізнання дітьми музичного мистецтва, а через нього – оточуючого середовища та самого себе, які сприяють як музичному, так і загальному розвитку.

Обґрунтовано комплекс психологічних умов становлення індивідуальності молодшого школяра (оптимальний рівень тривожності, адекватна самооцінка, позитивна мотивація навчання, ефективне цілепокладання, розвинений самоконтроль та саморегуляція поведінки, креативність, досвід міжособистісної взаємодії). Виявлено найтісніші кореляційні зв'язки між рівнем індивідуальності та шкільною тривожністю,

і зокрема її чинниками – страхом невідповідності очікуванням оточення, фрустрацією потреби досягнення успіху, страхом ситуації перевірки знань, переживанням соціального страху, страхом самовираження; між рівнем індивідуальності та шкільною мотивацією, рівнем розвитку інтересу в учбовій діяльності, самооцінці, впевненості у собі, образної та вербальної креативності.

Розроблені в теоретичній частині положення доведені і підкріплені результатами емпіричних досліджень у другому розділі **«Експериментальне дослідження особливостей прояву індивідуальності молодшого школяра та психологічних умов її становлення»**, у якому відображено методичні засади та результати констатувального експерименту щодо особливостей індивідуальності молодшого школяра, динаміки її розвитку та психологічних умов становлення. Вдало підібраний комплекс методичного забезпечення вивчення особливостей рівнів *індивідуальності молодшого школяра*. Зазначаємо як позитивне проведення аналізу психологічних умов, який доводить, що існує помітно високий зв'язок впливу психологічних умов на розвиток індивідуальності молодшого школяра, тим самим і підтвердив означене в роботі припущення. Визначено поняття «індивідуальність молодшого школяра» як унікальне своєрідне поєднання психологічних особливостей дитини, що вирізняє її від інших, складається із індивідуального та особистісного конструктів і визначається характеристиками самосвідомості, емоційно-вольової сфери та здібностей); розкрито специфіку вияву, рівнів розвитку (високий - стабільний, середній - недостатньо стабільний, низький - нестабільний) та динаміку індивідуальності молодших школярів; доведено переважання середнього (недостатньо стабільного) рівня вияву індивідуальності впродовж молодшого шкільного віку).

У третьому розділі **«Шляхи формування індивідуальності молодшого школяра в процесі музичної діяльності»** представлено теоретичні засади побудови формувального експерименту, програму роботи з формування індивідуальності молодшого школяра, аналізуються кількісні та якісні

результати апробації запропонованої програми у музичній діяльності. Актуалізація психологічних умов становлення індивідуальності молодшого школяра забезпечується розвитком таких його особистісних якостей та здатностей, навичок самоаналізу та рефлексії, самопізнання, почуття впевненості та успішності, розвитком самостійності, відповідальності, ціннісних орієнтацій, творчих навичок та умінь, психічних процесів (сприймання, пам'яті, мислення, уяви, уваги, вольових якостей), навичок спілкування, ввічливості, а також оволодінням компонентами учбової діяльності (усвідомлення смислу учіння, пізнавальний інтерес, стійка позитивна мотивація, здатність до самостійного цілеутворення та цілереалізації, самооцінка, самоконтроль).

Обґрунтовано і розроблено теоретичну модель формування індивідуальності молодшого школяра в музичній діяльності, яка передбачає розвиток конструктивів індивідуальності завдяки актуалізації психологічних умов її становлення під час групових навчально-розвивальних занять із використанням активних соціально-психологічних методів навчання в рамках основних видів музичної діяльності – слухання музики, співу, інтонування, гри на музичних інструментах, імпровізації, засвоєнні музичних знань. За результатами аналізу кількісних та якісних показників формувального експерименту доводить ефективність програми розвитку індивідуальності молодшого школяра в музичній діяльності.

Наукова цінність психологічного дослідження визначається і його практичною значущістю.

Дисертантка робить висновки, які відображають основний зміст роботи та відповідають поставленим задачам дослідження.

У дисертації містяться цікаві думки і доказові міркування, що спонукають до роздумів і дискусій.

Текст дисертації чітко структурований та проілюстрований таблицями й рисунками. Це полегшує розуміння матеріалів дослідження та позитивно впливає на сприйняття основних результатів й висновків як до кожного

розділу так і загальних.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження відображено у 12 одноосібних публікаціях автора, серед яких - 6 статей у вітчизняних фахових наукових виданнях України, 1 стаття в зарубіжному фаховому періодичному виданні та 5 – матеріали науково-практичних конференцій.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертації. Однак, поряд із загальними позитивними висновками про роботу, висловлюємо деякі *дискусійні зауваження-побажання*:

1. Здійснюючи теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми, авторка дисертації вдається до аналізу праць як вітчизняних так і зарубіжних учених, що безперечно є похвальним. Однак, вважаємо у цьому контексті варто було б проаналізувати практики реалізації діяльнісно-інтегрованого підходу до організації освітнього процесу у початковій школі, визначеного НУШ. При цьому музична діяльність виступає особливим різновидом діяльності, до якої (за майстерності вчителя) залучений молодший школяр на кожному уроці, що і визначає формування його індивідуальності.

2. У формулюванні третього розділу, на нашу думку, має відобразитись основна ідея припущення (... *актуалізація психологічних умов становлення індивідуальності в процесі музичної діяльності...*), а не просто «Шляхи формування...»), що й потребує певної корекції.

3. Відповідно до поставленого завдання (4) авторкою наукової роботи проводиться експериментальне дослідження, досить детально й різнобічно відстежується й аналізується динаміка розвитку індивідуальності молодших школярів. Однак, на нашу думку, *недостатньо переконливо* аргументована вибірка досліджуваних, яку складають лише учні 2-го класу.

4. Запропоновані дисертанткою психолого-педагогічні рекомендації для роботи психологів, учителів музичного мистецтва загальноосвітніх закладів (с.192-195) безумовно є значимими, проте, відображають дещо декларативний характер і потребують більш змістового та методичного

(активних методів, інноваційних форм і видів роботи) розширення в умовах індивідуального підходу в процесі музичної діяльності та з метою підвищення ефективності організації системи психологічних засобів активізації індивідуальності молодшого школяра.

5. Робота дещо перевантажена таблицями і рисунками, які доцільно було б перенести у додатки і цим самим більш детально (по класах) представити опис змін у становленні індивідуальності молодшого школяра.

6. Дисертація не позбавлена мовних неточностей і стилістичних огріхів.

Проте, зазначені зауваження, в цілому, не знижують цінність науково-психологічного дослідження, яке має безсумнівну наукову новизну, теоретичне та практичне значення, є завершеним, самостійним з представленими отриманими науково-обґрунтованими результатами, що в сукупності є позитивним внеском у педагогічну та вікову психологію.

Дисертація на тему **«Психологічні умови становлення індивідуальності молодшого школяра у процесі музичної діяльності»**, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», від 24.07. 2013 р. № 567 (зі змінами), вимогам до оформлення дисертації (Наказ Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01. 2017р.) до праць, поданих до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, а її авторка – **Олефір Валентина Петрівна** – заслуговує присвоєння їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

**докторка психологічних наук, професорка
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича**

ІВАНЧУК М. Г.

